

Sygn. akt I CSK 679/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Fabryki Maszyn Rolniczych O. sp. z o.o. w K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Gospodarki obecnie Ministrowi Rozwoju
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 lutego 2017 r.,
na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 16 lipca 2014 r., sygn. akt I ACa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania,
przekazując temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Fabryka Maszyn Rolniczych „O.” Sp. z o.o. z siedzibą w K. wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa - Ministra Gospodarki kwoty 12.230.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu oraz kosztów postępowania. W uzasadnieniu powódka wskazała, że w 1959 roku w wyniku nacjonalizacji przedsiębiorstwa „C.” Skarb Państwa bezprawnie, w oparciu o protokół zdawczo – prawnego przejął nieruchomość stanowiącą własność jej poprzednika prawnego. W 2011 roku orzeczenie zatwierdzające przedmiotowy protokół zostało uznane za nieważne, jednak prawa do nieruchomości zostały już rozdysponowane na rzecz osób trzecich, co uniemożliwia jej odzyskanie w naturze.

Wyrokiem z dnia 23 października 2013 r. Sąd Okręgowy w [...] zasądził od pozwanego na rzecz powodowej spółki kwotę 9.850.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2013 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałej części.

Sąd Okręgowy ustalił, że właścicielem nieruchomości położonej w K. oznaczonej, jako parcela nr 559/1 o pow. 7.797 m², wraz ze znajdującymi się na niej zabudowaniami, była Fabryka Maszyn Rolniczych „O.” S.A. w K. Od około 1940 roku nieruchomość użytkowana była przez przedsiębiorstwo Spółka Akcyjna C. w K., w tym od 1946 r. na podstawie umów najmu ze spółką - właścicielem. Na mocy ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (Dz. U. Nr 3, poz. 17 ze zm. dalej jako ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r.), przedsiębiorstwo C. uległo nacjonalizacji wraz z całym nieruchomym i ruchomym majątkiem oraz wszelkimi prawami, co stwierdzono orzeczeniem z dnia 12 lutego 1948 r.

W dniach 7 lutego i 31 października 1950 r. w trybie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1947 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa (Dz. U. Nr 16, poz. 62 ze zm., - dalej, jako rozporządzenie wykonawcze) zostały sporządzone protokoły zdawczo - odbiorcze przedsiębiorstwa C. w których parcela nr 559/1 o pow. 7.797 m² wraz posadowionymi tam budynkami, z mocy § 75 ust. 2 tego rozporządzenia,

została uznana za integralny składnik przedsiębiorstwa niezbędny do jego prawidłowego funkcjonowania, a zatem wydzielona do przejęcia przez Państwo. W orzeczeniu z dnia 26 czerwca 1959 r., po rozpatrzeniu uwag i zarzutów Fabryki O. S.A., Przewodniczący Komitetu Drobnej Wytwórczości ustalił, że składniki majątkowe objęte protokołami, w tym stanowiące własność Fabryki O. S.A., są częścią składową przedsiębiorstwa C. i przechodzą na własność Państwa. Zatwierdzone protokoły stały się częścią orzeczenia nacjonalizacyjnego z dnia 12 lutego 1948 r., a orzeczenie z dnia 26 czerwca 1959 r. posłużyło za podstawę wpisów w księdze wieczystej. Dawna parcela nr 559/1 stanowi obecnie działkę oznaczoną nr 7/4 o powierzchni 7.325 m², a pozostała jej część weszła w skład działki obecnie oznaczonej nr 3.

Decyzją z dnia 29 lipca 1991 r., Wojewoda Krakowski stwierdził nabycie z mocy prawa przez K. Zakłady Gospodarstwa Domowego D. w K. prawa użytkowania wieczystego działki ew. nr 3. Umową sprzedaży z dnia 20 października 2003 r. przedsiębiorca ten zbył prawo użytkowania wieczystego oraz własności budynków na rzecz M.J. N. Sp. j. z siedzibą w K.

Decyzją z dnia 16 kwietnia 1993 r., Wojewoda [...] stwierdził nabycie przez Gminę [...] nieodpłatnie z mocy prawa własności nieruchomości - działki ew. 7/3 i 7/4. Na mocy umowy z dnia 21 czerwca 1994 roku Spółdzielnia Pracy E. w K. z siedzibą w K. nabyła od Gminy użytkowanie wieczyste gruntu i prawo własności znajdujących się na nim budynków, zaś na podstawie umowy z dnia 1 września 2006 r. prawa te przeszły w drodze sprzedaży na G. Spółkę z o.o. z siedzibą w K..

Na podstawie uchwały z dnia 14 maja 2005 r. Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy Fabryki O. S.A. doszło do jej przekształcenia w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością - Fabrykę O. Sp. z o.o.

Decyzją z dnia 20 stycznia 2011 r. Minister Gospodarki stwierdził nieważność orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r., w części dotyczącej nieruchomości oznaczonej jako parcela 559/1 o pow. 7.797 m² wraz ze znajdującymi się na niej zabudowaniami. Nieruchomość obejmująca działki ew. 7/3 o pow. 1.083 m² i 7/4 o pow. 7.325 m², zabudowaną budynkami stanowiącymi odrębny przedmiot własności, uregulowana

jest w księdze wieczystej, w której jako właściciela ujawniono Gminę K. Dla nieruchomości obejmującej działkę ew. 3 o pow. 1.999 m², również zabudowanej budynkami stanowiącymi odrębny przedmiot własności prowadzona jest księga wieczysta, a właścicielem ujawnionym w księdze jest Skarb Państwa.

Sąd Okręgowy rozpoznał roszczenie powoda na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. uwzględniając, że zgodnie z art. 5 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1692) zmiany wprowadzone przez tę ustawę nie mają zastosowania do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed wejściem w życie ustawy. W tym zakresie stosuje się zatem nadal przepisy art. 417, 419, 420, 4201 k.c. oraz art. 153, 160, 161 § 5 k.p.a. w brzmieniu dotychczasowym.

Za niezasadny uznał Sąd zarzut pozwanego odnośnie do braku legitymacji czynnej powodowej spółki albowiem powodowa spółka jest następcą prawnym Fabryki O. S.A. Obarczone wadą orzeczenie stanowiło pierwszy i niezbędny element ciągu zdarzeń pozbawiających byłych właścicieli prawa własności w odniesieniu do wskazanego mienia. Bezprawne zaliczenie nieruchomości oznaczonej nr 559/1 do majątku przejmowanego przedsiębiorstwa nie było wynikiem decyzji nacjonalizacyjnej, ale przyjęcia wadliwego protokołu zdawczo - odbiorczego. Gdyby nie został zatwierdzony protokół, przedmiotowa nieruchomość pozostałaby własnością Fabryki O. S.A.

Pozwany zgłosił zarzut zasiedzenia nieruchomości z dniem 7 lutego 1980 r., tj. z upływem 30 lat od dnia faktycznego objęcia nieruchomości w posiadanie przez państwową jednostkę organizacyjną. Sąd podkreślił, że okoliczność powyższa nie została przez stronę pozwaną wykazana, nie było w tym kierunku prowadzone postępowanie dowodowe. Pozwany nie podjął próby wykazania charakteru swego posiadania w kluczowym okresie.

W świetle powyższych ustaleń Sąd doszedł do przekonania, iż powództwo co do zasady zasługuje na uwzględnienie. Ustalając wysokość szkody w postaci utraty własności nieruchomości gruntowej zabudowanej Sąd uznał, że miarodajna jest wartość nieruchomości określona według jej stanu na dzień 26 czerwca 1959 r., czyli dzień wydania orzeczenia stwierdzającego, że nieruchomość powyższa

przechodzi na własność Skarbu Państwa, oraz cen aktualnych (art. 363 § 2 k.c.), w związku z tym zasądzeniu na rzecz powoda podlegała kwota 9.850.000 zł.

Wyrokiem z dnia 16 lipca 2014 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację, jaką wniósł pozwany Skarb Państwa od wyroku Sądu pierwszej instancji. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji stanowiące podstawę faktyczną rozstrzygnięcia i przyjął je za własne. Odnosząc się do zarzutu istnienia adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy decyzją administracyjną zatwierdzającą protokół zdawczo - odbiorczy a szkodą mającą polegać na utracie przez powódkę prawa własności spornej nieruchomości, Sąd Apelacyjny wskazał, że przejęcie przez Państwo na własność przedsiębiorstwa na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. w związku z art. 6 ust. 1 tej ustawy, nie obejmowało przejęcia własności nieruchomości włączonej do tego przedsiębiorstwa, która stanowiła własność osoby trzeciej a zatem nacjonalizacją nie mogła być objęta nieruchomość powódki oddana w najem podmiotowi będącemu właścicielem przedsiębiorstwa. O tym, czy dany składnik przedsiębiorstwa podlegał orzeczeniu nacjonalizacyjnemu decydowało stanowiące integralną część tej decyzji orzeczenie organu administracyjnego zatwierdzające protokół zdawczo - odbiorczy. To orzeczenie było podstawą ujawnienia praw Skarbu Państwa w księdze wieczystej i dopóki nie została stwierdzona jego nieważność, nie było podstaw do zmiany wpisu w księdze także w trybie art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Dopiero po stwierdzeniu nieważności orzeczenia obejmującego protokół - zdawczo odbiorczy można było mówić, że Skarb Państwa nie jest właścicielem nieruchomości, a nawet, że nie był nim nigdy, gdyż decyzja nieważnościowa wywołuje skutek *ex tunc*.

W ustawie nacjonalizacyjnej i rozporządzeniu wykonawczym ustawodawca przewidział szczególny tryb orzekania o przejściu z mocy prawa własności znacjonalizowanych przedsiębiorstw na własność Państwa. Jest to wyłącznie tryb administracyjny. Zgodnie z art. 2 i 3 oraz art. 6 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. określone w niej przedsiębiorstwa przechodzą z mocy prawa lub przejmowane są z mocy prawa na rzecz Państwa w całości wraz z nieruchomym i ruchomym majątkiem, o czym orzeka właściwy minister, zgodnie z § 65 rozporządzenia wykonawczego, a przedsiębiorstwo przechodzi na własność Państwa z dniem

ogłoszenia tego orzeczenia (§ 71 rozporządzenia wykonawczego). Zgodnie z § 72, 74, 75 i 75a rozporządzenia wykonawczego osoby lub organizacje wyznaczone przez właściwego ministra sporządzają protokół zdawczo - odbiorczy wymieniający składniki majątkowe przejmowanego przedsiębiorstwa, który przedstawiają ministrowi do zatwierdzenia. Zatwierdzając protokół zdawczo - odbiorczy właściwy minister rozpatruje zgłoszone do niego uwagi i zarzuty i ustala, które składniki majątkowe objęte protokołem stanowią część składową przedsiębiorstwa i przechodzą lub zostają przejęte wraz z nim na własność Państwa a zatwierdzony przez ministra protokół zdawczo - odbiorczy jest integralną częścią orzeczenia właściwego ministra o przejściu lub przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa (§ 75a ust. 2 rozporządzenia). W świetle tych postanowień należy podzielić stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 2 października 1967 r. (OSNC 1968/12/211), iż orzeczenie właściwego ministra wydane na podstawie wskazanych wyżej przepisów, jak również decyzja tego ministra wydana na podstawie § 75a rozporządzenia zatwierdzająca protokół zdawczo-odbiorczy i ustalająca, które składniki majątkowe objęte tym protokołem stanowią część składową przejmowanego przedsiębiorstwa, mają wprawdzie znaczenie jedynie deklaratoryjne, jednak stanowią wyłączny dowód świadczący o tym, że przedsiębiorstwo z określonymi składnikami mienia przeszło na własność Państwa z mocy ustawy nacjonalizacyjnej. Spór o to, czy dana nieruchomość wymieniona w takim orzeczeniu jako składnik przedsiębiorstwa, istotnie wchodziła w jego skład, należy do wyłącznej kompetencji właściwych organów administracyjnych.

Skoro zatem w rozpoznawanej sprawie ustalone zostało, że stanowiące integralną część orzeczenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12 lutego 1948 r. o przejściu przedsiębiorstwa Spółka Akcyjna C. na własność Państwa, orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo odbiorczego wydane w trybie § 75a rozporządzenia wykonawczego, wymieniało sporną nieruchomość, jako stanowiącą część składową znacjonalizowanego przedsiębiorstwa, przechodzącą wraz z całym przedsiębiorstwem na własność Państwa, to orzeczenie to stanowi wyłączny dowód tego, że przedmiotowa nieruchomość stała się własnością Skarbu Państwa

jako część składowa znacjonalizowanego przedsiębiorstwa związana gospodarczo z produkcją poszczególnych jego zakładów. Wykazanie, że sporna nieruchomość, jako należąca do osoby trzeciej nie mogła być objęta decyzją nacjonalizacyjną, wobec czego nie zachodziły podstawy do uznania jej za część składową znacjonalizowanego przedsiębiorstwa i objęcia nacjonalizacją, możliwe było jedynie na drodze postępowania administracyjnego zmierzającego do podważenia orzeczenia wydanego w tym przedmiocie w trybie § 75a rozporządzenia wykonawczego.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego stwierdzenie nieważności decyzji zatwierdzającej protokół jest wystarczające dla uznania, że organ administracyjny orzekł już ostatecznie o tym, że dany składnik nie podlegał nacjonalizacji. Decyzja ta stanowi integralną część aktu o nacjonalizacji a bezspornie możliwe jest wyeliminowanie z obrotu aktów nacjonalizacyjnych wyłącznie w tej części, w jakiej zostały wydane wadliwie, np. wyłącznie co do orzeczenia o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego w zakresie, w jakim wprost z jego treści wynika, że dotyczył mienia osób trzecich. Wprawdzie to nie orzeczenie o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego powodowało określone skutki prawnorzeczowe, jednak to właśnie ta decyzja administracyjna, jako stanowiąca wraz z samym protokołem wykaz nacjonalizowanego mienia, była podstawą ujawniania praw Skarbu Państwa w księdze wieczystej. Ujawnienie to było skuteczne także wobec dotychczasowego właściciela. Do czasu zatem stwierdzenia nieważności orzeczenia o zatwierdzeniu protokołu zdawczo - odbiorczego to Skarb Państwa na podstawie tegoż orzeczenia i decyzji nacjonalizacyjnej był hipotecznym właścicielem nieruchomości wymienionej w protokole zdawczo - odbiorczym, nawet jeżeli w dacie decyzji nacjonalizacyjnej należała ona do osoby trzeciej a nie nacjonalizowanego przedsiębiorstwa. Na tej też podstawie Skarb Państwa jako właściciel dokonywał uwłaszczenia osób trzecich na tej nieruchomości, albo stwierdzał na podstawie odrębnych przepisów jej skomunalizowanie na rzecz jednostki samorządu terytorialnego. W konsekwencji Sąd Apelacyjny przyjął, że z zatwierdzeniem takiego protokołu, wadliwie obejmującego nieruchomości stanowiące własność osób trzecich wobec właścicieli nacjonalizowanego przedsiębiorstwa łączy się skutek w postaci utraty własności w odniesieniu do tego rodzaju nieruchomości.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nawet przy przyjęciu konstrukcji wielocłonowego związku przyczynowego obejmującego także wadliwe decyzje uwłaszczeniowe, niezgodne z prawem orzeczenie administracyjne z 26 czerwca 1959 r. musi być traktowane jako zasadnicze źródło szkody. Nie można pominąć okoliczności, że wzruszanie wymienionych decyzji Skarbu Państwa z 29 lipca 1991 r. i z dnia 16 kwietnia 1993 r., teoretycznie możliwe, nie miałyby dla powódki żadnych skutków prawnych. Nieruchomość, na którą zostały uwłaszczone [...] Zakłady Gospodarstwa Domowego (działka nr 3), została przez te Zakłady zbyta w 2003 r. osobie trzeciej. Nieruchomość zaś przekazana Gminie [...] w drodze komunalizacji (działka nr 7/3/ i 7/4) została najpierw oddana w użytkowanie wieczyste Spółdzielni Pracy E., która zbyła je w 2006 r. G. Sp. z o.o. w K.. Obecnie zatem nabywcy nieruchomości są ich użytkownikami wieczystym i właścicielami zabudowań, a właścicielem nieruchomości są odpowiednio Skarb Państwa i Gmina [...]. Nabywcy wymienionych praw chronieni są ręką wiary publicznej ksiąg wieczystych (art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece).

Sąd Apelacyjny uznał za niezasadne stanowisko, że Skarb Państwa nabył własność działki 559/1 w drodze zasiedzenia albowiem przedmiotowa nieruchomość była w dacie decyzji nacjonalizacyjnej wynajmowana przez powódkę. Zgodnie zaś z utrwalonym stanowiskiem judykatury składniki majątkowe należące do osób trzecich, wchodzące w skład przedsiębiorstwa, państwo nie mogło znacjonalizować, natomiast wchodziło w prawa przedsiębiorcy do tych składników i w takim zakresie, w jakim przysługiwały one właścicielowi znacjonalizowanego przedsiębiorstwa. Skoro nieruchomość była przedmiotem najmu nacjonalizowanego przedsiębiorstwa, to przejmując to przedsiębiorstwo Państwo mogło przejąć tylko prawa wynikające z najmu, a zatem posiadanie zależne, które nie mogło doprowadzić do zasiedzenia. Zdaniem Sądu Apelacyjnego pozwany Skarb Państwa nie wykazał posiadania samoistnego spornej nieruchomości.

Mając na uwadze powyższe, uznając, że apelacja pozwanego pozbawiona była uzasadnionych podstaw Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 k.p.c. orzekł jak w sentencji. Ubocznie tylko Sąd Apelacyjny podniósł, iż także w sprawie dotyczącej innej działki powódki (parcela nr 565/1) przejętej przez Skarb Państwa

na podstawie tych samych orzeczeń administracyjnych (nacionalizacyjnego i zatwierdzającego protokół zdawczo - odbiorczy), prawomocnie zasądzone zostało odszkodowanie na rzecz powódki, a tożsame argumenty podnoszone przez pozwanego uznano za niezasadne (I A Ca .../12).

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniósł pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Rozwoju. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie wynikające z przyjęcia związku przyczynowego pomiędzy decyzją zatwierdzającą protokół zdawczo odbiorczy a szkodą polegającą na utracie prawa własności nieruchomości oraz wynikające z przyjęcia, że istnieje tak określona szkoda, podczas, gdy Skarb Państwa nabył własność przedmiotowej nieruchomości przez zasiedzenie. W ramach prawa materialnego pozwany podniósł także naruszenie art. 172 § 1 i 2 k.c. oraz art. 339 i 340 k.c. przez ich niezastosowanie. Konkretyzując naruszenie przepisów postępowania pozwany wskazał, iż Sąd drugiej instancji sprzecznie z art. 244 § 1 k.p.c. w zw. z art. 16 § 1 k.p.a. wadliwie przyjął inne ustalenia niż w orzeczeniu o nacionalizacji wydanym na podstawie art. ust. 7 i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. W ramach tej samej podstawy kasacyjnej pozwany Skarb Państwa zarzucił naruszenie art. 2 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 16 § 1 k.p.a. prze rozstrzygnięcie kwestii, której rozpoznanie zostało przekazane do właściwości innych organów.

Po wniesieniu skargi kasacyjnej pozwany Skarb Państwa złożył wniosek o zawieszenie postępowania kasacyjnego na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. w związku toczącym się postępowaniem w innej sprawie, w której Sąd Okręgowy w [...] uznał za nieistniejące szereg uchwał podjętych przez zgromadzenie wspólników powodowej spółki w 1989 r., co prowadzi do bezskuteczności przerejestrowania tej spółki do Krajowego Rejestru Sądowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew prezentowanemu w skardze kasacyjnej stanowisku nie doszło do naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów postępowania. Sądy obu instancji rozstrzygając o odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa,

jako źródło szkody uznały orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 26 czerwca 1959 r. w sprawie zatwierdzenia protokołu zdawczo - odbiorczego z dnia 7 lutego 1950 i 31 października 1950 r. z przejęcia przedsiębiorstwa „Spółka Akcyjna „C.” w K.. Orzeczenie to zostało wydana z naruszeniem prawa, co zostało stwierdzone decyzją Ministra Gospodarki z dnia 24 października 2007 r. Tylko te decyzje administracyjne były przedmiotem oceny Sądów powszechnych.

Według poglądu ukształtowanego w judykaturze i aprobowanego w doktrynie prawa, ostateczna decyzja administracyjna mająca wpływ na stosunki cywilnoprawne, wydana przez uprawniony do tego przez ustawę organ administracji publicznej, wiąże sąd w postępowaniu cywilnym (zob. np. uzasadnienie powołanej w kasacji uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 70/84, OSNCP 1985, nr 8, poz. 108; wyroki z dnia 3 marca 2004 r., III CK 256/02, nie publ. oraz z dnia 27 września 2012 r., III CSK 149/12, nie publ.). Związanie sądu w postępowaniu cywilnym decyzją administracyjną ma podstawę przede wszystkim w treści art. 16 k.p.a. Sąd ten nie jest związany jedynie decyzją „bezwzględnie nieważną”, co nie jest równoznaczne z nieważnością decyzji w rozumieniu art. 156 k.p.a. Za decyzję bezwzględnie nieważną, która nie wiąże sądu w postępowaniu cywilnym, uważa się zaś tylko decyzję dotkniętą taką wadą, która dyskwalifikuje ją, jako akt administracyjny. Decyzją taką jest decyzja wydana przez organ oczywiście niewłaściwy lub bez zachowania jakiejkolwiek procedury. Za decyzję taką niekiedy uznaje się także decyzję wydaną bez jakiejkolwiek podstawy prawnej.

Nadanie przez Sąd Apelacyjny istotnego znaczenia decyzji zatwierdzającej protokół zdawczo odbiorczy w zakresie odpowiedzialności odszkodowawczej nie oznacza naruszenia obowiązującej zasady związania sądu powszechnego administracyjną decyzją o przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa.

Bez względu na to, jakie znaczenie można nadać decyzji zatwierdzającej protokół zdawczo – odbiorczy a zwłaszcza, czy decyzja ta ma materialnoprawny charakter, czyli wywołuje skutek rzeczowy, czy też ma tylko charakter prawnoprocesowy (takie stanowisko jest prezentowane w judykaturze zob. wyroki

Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2009 r., V CSK 182/09, nie publ.; z dnia 24 marca 2010 r., V CSK 317/09, nie publ.; z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 55/33, nie publ.) nie można pominąć, że zgodnie z treścią § 75a ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 1947 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Skarbu Państwa (Dz. U. Nr 16, poz. 62) zatwierdzony protokół zdawczo - odbiorczy jest integralną częścią orzeczenia właściwego ministra o przejściu lub przejęciu przedsiębiorstwa na własność Państwa. Zgodnie z § 75 tego rozporządzenia protokół ten zawierał między innymi dokładny opis przedsiębiorstwa i wymienienie wszystkich jego składników majątkowych. Zatwierdzenie tego protokołu ma istotne znaczenie z punktu widzenia przedmiotu nacjonalizacji (określenia jej zakresu), albowiem protokół zdawczo - odbiorczy wskazywał, z jakich składników majątkowych składało się przejmowane przedsiębiorstwo. W judykaturze Sądu Najwyższego (zob. postanowienie z dnia 25 lipca 2001 r., I CKN 1350/98, OSNC 2002/3/41 oraz wymienione wyroki z dnia 11 grudnia 2009, 24 marca 2010 r., 20 listopada 2013 r.) podkreśla się, że zatwierdzony protokół zdawczo - odbiorczy jest jedynym dowodem świadczącym o tym, że dane przedsiębiorstwo z określonymi składnikami przeszło na własność Państwa z mocy ustawy nacjonalizacyjnej.

Stwierdzenie nieważności decyzji zatwierdzającej protokół zdawczo odbiorczy stwarzało dla właściciela nieruchomości, nienależącej do przejmowanego na własność Państwa przedsiębiorstwa, możliwość jej restytucji naturalnej. Sporne może być, czy do restytucji niezbędne jest następcze stwierdzenie nieważności samej decyzji nacjonalizacyjnej. Decyzja o przejęciu własności przedsiębiorstwa, stosownie do treści § 66 rozporządzenia wykonawczego - poza wymienieniem nazwy i przedmiotu przedsiębiorstwa, miejsca jego położenia, wskazania przepisu na zasadzie, którego orzeczenie zostaje wydane oraz wskazaniem na czyją rzecz następuje przejście i przejęcie przedsiębiorstwa – nie zawiera jednak rozstrzygnięcia, które konkretnie składniki przedsiębiorstwa przechodzą na własność Państwa. Nie budzi jednocześnie w orzecznictwie sądów administracyjnych wątpliwości, że przejęcie przez Państwo na własność przedsiębiorstwa, na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej

(Dz. U. Nr 3, poz. 17 ze zm.) w związku z art. 6 ust. 1 tej ustawy, nie obejmowało przejęcia własności nieruchomości włączonej do tego przedsiębiorstwa, która nie należała do przedsiębiorcy, lecz stanowiła własność osoby trzeciej (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 listopada 2007 r. I OPS 2/07, ONSA i WSA 2008, nr 1, poz. 68 i wymienione w jej uzasadnieniu orzeczenia prezentujące występujące dotychczas rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych i sądów powszechnych).

Rozstrzygnięcie kwestii konieczności rozdzielenia i prowadzenia dwóch postępowań administracyjnych w celu stwierdzenia niezgodnego z prawem przejęcia nieruchomości w trybie ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. (zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w [...] z dnia 16 lipca 2008 r., IV SAWA 737/08, nie publ.) nie jest jednak konieczne w rozpoznawanej sprawie. Istotne, bowiem jest stwierdzenie istnienia związku przyczynowego pomiędzy szkodą poniesioną przez powódkę a wydanym z naruszeniem prawa orzeczeniem zatwierdzającym protokół zdawczo odbiorczy. Podzielając stanowisko Sądu Apelacyjnego o istnieniu takiego związku trzeba mieć na względzie, że powódka dochodzi roszczenia odszkodowawczego w związku z utratą własności nieruchomości, której nie można na obecnym etapie postępowania odzyskać ze względu na kolejne zdarzenia, jakie nastąpiły po wydaniu orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 r. Te zdarzenia to: decyzja komunalizacyjna Wojewody [...]ego z dnia 16 kwietnia 1993 r., (i to pomimo stwierdzenia jej wydania z naruszeniem prawa a dalej oddanie nieruchomości w użytkowanie wieczyste Spółdzielni Pracy „E.” z siedzibą w K. a w końcu przeniesienie tego prawa na podstawie umowy z dnia 1 września 2006 r. na rzecz G. Spółki z o.o. z siedzibą w K.. Do tych umów ma zastosowanie instytucja rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych uregulowaną w art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, która chroni nabywcę użytkowania wieczystego także w razie wadliwego wpisu w księdze wieczystej Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, jako właściciela (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2011 r., III CZP 90/10, OSNC 2011/7-8/76). Jeśli w związku z tym zważy się, że gdyby nie orzeczenie o zatwierdzeniu protokołu zdawczo – odbiorczego, które stanowi wyłączny dowód, że przedsiębiorstwo wraz z zawartymi w nim składnikami majątkowymi przeszło z

mocy ustawy nacjonalizacyjnej na własność Państwa, to z treści samej decyzji nacjonalizacyjnej nie można byłoby wywodzić, że nieruchomość powódki wraz z przedsiębiorstwem „C.” w K. przeszła na własność Państwa. Skarb Państwa nie zostałby ujawniony, jako właściciel w księdze wieczystej, nieruchomość nie przeszłaby w następstwie tego na rzecz kolejnych osób trzecich a powódka mogłaby dochodzić wydania nieruchomości. To zaś oznacza, jak słusznie ocenił Sąd Apelacyjny, że jej szkoda wynika z orzeczenia z dnia 26 czerwca 1959 r., które w odniesieniu do nieruchomości powódki zostało w postępowaniu administracyjnym uznane za wydane z naruszeniem prawa.

Z tych wszystkich względów bezpodstawnie zarzuca się w skardze kasacyjnej naruszenie art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 1 i 2 k.c. przez uznanie, że istnieje adekwatny związek przyczynowy pomiędzy decyzją zatwierdzającą protokół zdawczo odbiorczy a szkodą powódki polegającą na utracie prawa własności nieruchomości.

Inaczej należy ocenić zarzuty związane z naruszeniem przepisów związanych z pierwotnym nabyciem własności przez zasiedzenie. Sąd drugiej instancji wykluczając ich zastosowanie poprzestał na błędnym założeniu, że Skarb Państwa nie może zasiedzieć prawa własności rzeczy, z której dotychczasowy właściciel przedsiębiorstwa korzystał na podstawie innego stosunku prawnego lub też bez żadnego tytułu prawnego. Konsekwencją stanowiska Sądu było zaniechanie jakichkolwiek ustaleń w tym zakresie, a przecież nie można z góry wykluczyć, iż podobnie, jak pozostałe składniki przedsiębiorstwa, przedmiotowa nieruchomość została objęta we władanie Skarbu Państwa od początku z wolą jej samoistnego posiadania lub też później, taką wolę można wywieść w innych działaniach podejmowanych przez Skarb Państwa, zwłaszcza, jeśli uwzględni się przewidziane ustawą domniemania prawne w art. 7, 339 i 340 k.c., które mają także znaczenie w zakresie rozkładu ciężaru dowodu.

Wobec braku ustaleń faktycznych w tym zakresie nie można stanowczo ocenić zawartego w skardze kasacyjnej zarzutu niewłaściwego zastosowania art. 172 § 1 i 2 w zw. z art. 339 i 340 k.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że zastosowanie prawidłowej normy prawa materialnego, czyli

prawidłowa subsumcja, a więc skonfrontowanie okoliczności faktycznych z hipotezą normy prawnej i poddanie ich ocenie prawnej na podstawie treści tej normy, jest możliwa tylko wówczas, gdy stan faktyczny zostaje ustalony prawidłowo. Skuteczne zgłoszenie zarzutu kasacyjnego dotyczącego naruszenia prawa materialnego wchodzi tym samym w rachubę wówczas, gdy ustalony w postępowaniu apelacyjnym stan faktyczny będący podstawą zaskarżonego wyroku, nie budzi zastrzeżeń (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., IV CSK 730/12; z dnia 17 grudnia 2009 r., IV CSK 258/09; z dnia 17 września 2015 r., II CSK 655/14 nie publ.).

Z tych względów Sąd najwyższy na podstawie art. 398 15 § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 16 lutego 2017 r. Sąd Najwyższy ze względu na treść art. 398 12 k.p.c. oddalił wniosek pozwanego Skarbu Państwa o zawieszenie postępowania oparty na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.

aj

kc